

ПАРЛАМЕНТСЬКІ ВИБОРИ-2019

Жеребкування щодо розміщення політичних партій у виборчому бюлетені

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

"КС не може зупинити вибори, він оцінює конституційність Указу Президента", – Тетяна Сліпачук

ПОДІЇ. ЗАХОДИ. КОМЕНТАРІ

Навчальний семінар-нарада з головами та секретарями окружних виборчих комісій

ЧЕРВЕНЬ 2019 JUNE

ВІСНИК

ЦЕНТРАЛЬНОЇ ВИБОРЧОЇ КОМІСІЇ

КОМЕНТАРІ НАУКОВЦІВ

РОЗ'ЯСНЕННЯ ФАХІВЦІВ

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

ОЦІНКИ ЕКСПЕРТІВ

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

ОСВІТНІ ПРОГРАМИ

АКТУАЛЬНІ ІНТЕРВ'Ю

ПРАВОВА КУЛЬТУРА

ЗВ'ЯЗКИ З РЕГІОНАМИ

ТЕМА НОМЕРА

**ПОКИ УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА Є
ЧИННИМ, ЗРИВУ ВИБОРІВ
НІХТО НЕ ДОПУСТИТЬ**

ЗМІСТ

ЧЕРВЕНЬ • 2019

ПАРЛАМЕНТСЬКІ ВИБОРИ-2019

Брифінг на тему: "Багато позаду –
ще більше попереду" **6**

ЖЕРЕБКУВАННЯ

щодо розміщення політичних партій
у виборчому бюлетені **10**

ПОДІЇ. ЗАХОДИ. КОМЕНТАРІ

УКРАЇНА & ВЕЛИКА БРИТАНІЯ

Співпраця у виборчій сфері **18**

Робота Місії БДІПЛ ОБСЄ стартувала
із зустрічі в ЦВК **21**

Вирішення виборчих спорів **22**

Навчальний семінар-нарада
з головами та секретарями
окружних виборчих комісій **26**

ЦВК провела тренінг для тренерів
членів окружних та дільничних
виборчих комісій **28**

Навчання організаторів виборів **29**

Навчальний семінар-нарада
з головними бухгалтерами
окружних виборчих комісій **30**

Навчання системних адміністраторів **32**

Громадські спостерігачі на виборах **33**

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

Тетяна Сліпачук:
"КС не може зупинити вибори,
він оцінює конституційність
Указу Президента" **12**

Євгеній Радченко:
"Поки Указ Президента
є чинним, зриву виборів
ніхто не допустить" **15**

ВИБОРИ ЗА КОРДОНОМ

Новий Голова Європарламенту
Давид-Марія Сассолі **34**

Єврокомісію вперше
очолила жінка **35**

Парламентські вибори в Данії **36**

Вибори в Гватемалі **37**

Вибори Президента Казахстану **38**

У номері використано повідомлення пресслужби Центральної виборчої комісії, інформацію з офіційних сайтів та сторінок у мережі Facebook ЦВК, Державного реєстру виборців, Центру управління навчанням учасників виборчого процесу, громадських та неурядових міжнародних організацій, українських та зарубіжних інформаційних агентств, а також інформацію з відкритих джерел.

VISNYK of the CEC of Ukraine

JULY • 2019

6 2019 PARLIAMENTARY ELECTIONS

A lot has been done and much more left to be done

Briefing titled "Parliamentary Elections 2019: A lot has been done and much more left to be done" was held by the Central Election Commission Chairperson Tetiana Slipachuk, Deputy Chairman Yevhenii Radchenko, Secretary Nataliia Bernatska took place at the press center of the Central Election Commission on the 26th of June.

10 Drawing lots to determine the sequence of parties in the election ballot

At the CEC Session held on June 26 there were lots drawn to determine the sequence numbers of political parties to list them in the election ballot. As a result 21 political parties having MP candidates registered for the national multi-mandate constituency were included to the election ballot. Later on in pursuance of a court decision, Mikheil Saakashvili's "Movement of New Forces" was added to the list under the number 22.

12 RELEVANT INTERVIEW

Tetiana Slipachuk: "The Constitutional Court cannot stop the elections, it shall only assess the constitutionality of the Presidential Decree"

The Central Election Commission Chairperson gave interview to BBC News Ukraine on 2019 early parliamentary election campaign course, while the Constitutional Court of Ukraine was considering the legitimacy on Verkhovna Rada dissolution decision of the newly elected president Volodymyr Zelenskyi.

15 Yevhenii Radchenko: "Untill the Presidential Decree is valid, no one will let disrupt the elections"

Central Election Commission Deputy Chairman shared this year parliamentary elections campaign peculiarities in the interview for "Fakty" newspaper.

18 ACTIVITIES. EVENTS. COMMENTS

Ukraine and Great Britain: Cooperation in the electoral sphere

On June 11 there was a meeting at the CEC held by the Central Election Commission Chairperson Tetiana Slipachuk with the UK Electoral Commission Chairman Sir John Holmes. The event was attended by the Central Election Commission Chairperson Tetiana Slipachuk, Deputy Chairmen Oleh Konopolskyi, Yevhenii Radchenko, Secretary Nataliia Bernatska and other members of the Commission.

21 OSCE ODIHR election observation mission began with meeting at the CEC

On June 11 there was a meeting at the CEC held by the Central Election Commission Chairperson Tetiana Slipachuk, Secretary Nataliia Bernatska and Deputy Chief of Saff Serhii Dubovyk with the Head of Mission of the Office for Democratic Institutions and Human Rights Ambassador Albert Jonsson and other Mission representatives.

22 Election Dispute Resolution

The Venice Commission of the Council of Europe organised, in co-operation with the Section for Public Administration of the Ministry of Interior of the Slovak Republic and the State Commission for the Elections and Control of Political Parties Funding of the Slovak Republic, the sixteenth European Conference of Electoral Management Bodies in Bratislava, Slovak Republic, on 27 and 28 June 2019.

26 Training workshop consultation with DEC Chairpersons and Secretaries

On June 12 there was a training workshop consultation at the CEC held for the DEC Chairpersons and Secretaries on the arrangements of 2019 early parliamentary elections in Ukraine.

28 The CEC held the training for trainers of district and precinct election commission members

The CEC and the International Foundation for Electoral Systems (IFES) in Ukraine held a three-day training for trainers of district and precinct election commission members on the arrangements of 2019 early parliamentary elections in Ukraine. 120 trainers attended the event.

29 Election Officials Trainings

The CEC in cooperation with the International Foundation for Electoral Systems (IFES) in Ukraine organized and held a number of trainings for district election commission members on the arrangements of 2019 early parliamentary elections.

30 Training workshop consultation with the DEC chief accountants

On June 19 there was a training workshop consultation at the CEC held for the DEC chief accountants on financial and logistical support to the arrangements of 2019 early parliamentary elections in Ukraine.

32 Training for system administrators

There was a two-day instruction training at the CEC held for the system administrators of the information analysis system "Elections of Ukrainian MPs", which is a part of the unified information analysis system "Elections". The event was organized by the Central Election Commission together with the Research and Production Enterprise "Medyrent" Ltd..

33 Civil observers in elections

The Central Election Commission permitted 163 Civic Organizations to have official observers at 2019 early parliamentary elections in Ukraine. However only 14 of them registered their official observers.

34 ELECTIONS ABROAD New President of the European Parliament was elected

Italian David Maria Sassoli, who is a representative of the "Progressive Alliance of Socialists and Democrats" group was elected a new European Parliament President. He was supported by 345 Members of the European Parliament (MEP) out of 334 minimum required. 63 years old Sassoli has been working at the European Parliament for 10 years and was re-elected to the EU legislative body in May for the third time.

35 First female European Commission President

German's Ursula von der Leyen was elected a European Commission President by secret ballot in the European Parliament, Strasbourg. Her nomination was approved by 383 votes, 327 votes against her and 22 abstentions. Family Affairs Minister from 2005-2009, then she was a Minister of Health and in December 2013 became German Defense Minister.

36 Parliamentary elections in Denmark

On June 5 Social Democratic Party won the elections to Folketing (Danish parliament). According to the final results, left block opposition got 96 seats against 79 for the governing "Liberal Party" and others. Now it is known that the head of the center-left Social Democratic Party of Denmark Mette Frederiksen would become a new Danish PM.

Парламентські вибори – 2019: багато позаду – ще більше попереду

26 червня у Центральній виборчій комісії відбувся брифінг на тему: «Вибори Парламенту-2019: багато позаду – ще більше попереду». У заході взяли участь Голова ЦВК Тетяна Сліпачук, заступник Голови Євгеній Радченко та секретар Комісії Наталія Бернацька.

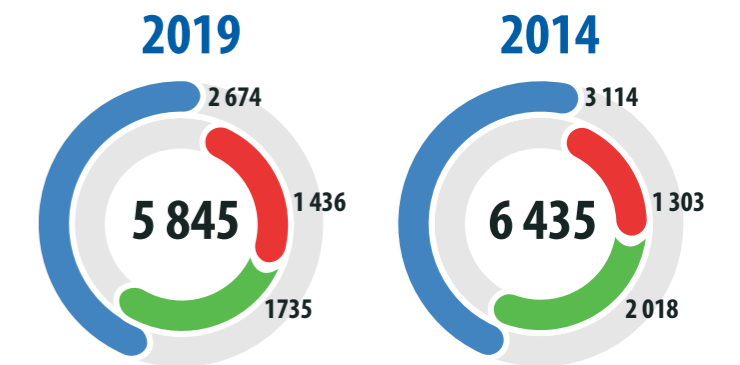

Пані Тетяна Сліпачук, звертаючись до журналістів, наголосила, наскільки важливим стало рішення Конституційного Суду, яким він поставив крапку в питанні проведення позачергових виборів народних депутатів України 21 липня 2019 року. Відтак у суспільства з'явилася правова визначеність з точки зору проведення виборчої кампанії.

Оскільки, за її словами, до моменту ухвалення зазначеного рішення громадяни України та політичні партії, які мали намір брати участь у парламентських виборах, перебували в режимі очікування. Це призвело до того, що майже 90 відсотків заяв, поданих для реєстрації кандидатами у народні депутати України в одномандатних виборчих округах, Комісія отримала в останні три дні перед датою завершення подання документів. Це стало своєрідним викликом для ЦВК, адже довелося в надто короткий термін ретельно їх вивчити та приймати відповідні рішення.

25 червня офіційно завершилася реєстрація кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах та кандидатів, включених до виборчих списків партій у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі. Так, в ОВО зареєстровано 3 171 кандидат у народні депутати України, в тому числі: висунутих політичними партіями – 1 436, шляхом самовисування – 1 735. Комісія зареєструвала 2 674 кандидатів у народні депутати України, включених до виборчих списків політичних партій у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі.

Загальна кількість кандидатів у народні депутати України, які беруть (брали) участь у балотуванні

у тому числі:

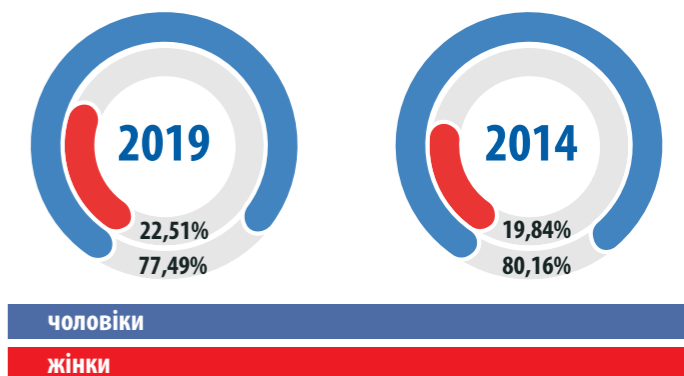
включених до виборчих списків політичних партій

в одномандатних виборчих округах:

висунутих політичними партіями

шляхом самовисування

Гендерне представництво:

Кількість політичних партій, виборчі списки яких були зареєстровані Центральною виборчою комісією на виборах народних депутатів України

Усі відомості наведені станом на 25 червня 2019 року. Остаточні статистичні дані виборчого процесу з виборів народних депутатів України 21 липня 2019 року будуть оприлюднені в аналітичному звіті та на офіційному сайті Центральної виборчої комісії.

Разом із тим, Голова Комісії наголосила, що наведені цифри приблизно на 99 відсотків відповідають остаточним даним, які використовуватимуться у різноманітних звітах та аналітичних матеріалах. Імовірні зміни можуть виникнути через окремі рішення судів, до яких відповідно до Конституції та законів України має право звернутися суб'єкт виборчого процесу, який вважає рішення ЦВК таким, що порушує його законні права чи інтереси.

У контексті цього Тетяна Сліпачук розповіла, що, мабуть, вперше за всю історію виборів в Україні Комісія зайняла принципову позицію щодо недопущення введення в оману виборців шляхом застосування деякими кандидатами в народні депутати або політичними партіями різноманітних виборчих технологій. Ідеться насамперед про використання так званих двійників. У цьому сенсі ЦВК вжила превентивних заходів: були внесені зміни до відповідного документа, згідно з якими бажуючі балотуватися особи, які змінили прізвище, мали повідомити про це, а також про час зміни прізвища. Такий запобіжний крок дав змогу значно зменшити кількість «клонів» у порівнянні з попередніми виборчими кампаніями.

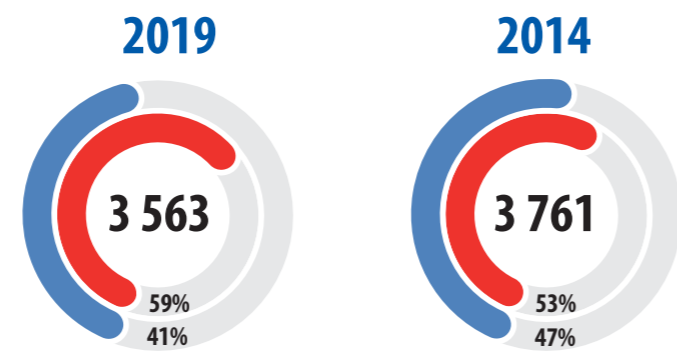
На жаль, набирає обертів й інша виборча технологія, яка пов'язана з використанням трендів. Так, Голова Комісії констатувала, що вже з початком нинішньої кампанії в Мін'юсті було зареєстровано чимало політичних партій, громадських об'єднань та навіть приватних підприємств, які використали у своїх назвах найменування або окремі слова з найменувань реальних політичних сил, що висунули своїх кандидатів на цих виборах.

– Технології обману виборців є неприпустимими. Адже це – нахабне паплюження базових

Кількість громадських організацій, яким ЦВК надала дозвіл мати офіційних спостерігачів на виборах народних депутатів України

Кількість членів окружних виборчих комісій

у тому числі:

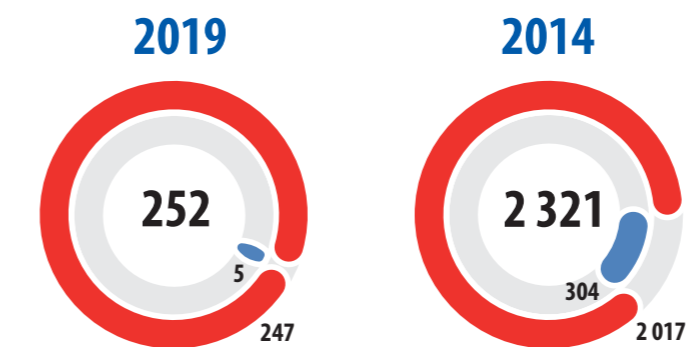
принципів вільного усвідомленого вибору, який має кожен український виборець. Тільки такий вибір дає змогу стверджувати про чесні, прозорі та демократичні вибори, дає змогу громадянам відчувати відповідальність за ту владу, яку вони обирають, – наголосила Тетяна Сліпачук.

Секретар Комісії Наталія Бернацька поінформувала присутніх про формування окружних виборчих комісій. При цьому звернула увагу на вже системну проблему – постійні ротації членів ОВК, які проводять політсили, що делегували їх до цих комісій. Тож вона закликала партії більш відповідально ставитися до цього питання, враховуючи й те, що з нинішнього року на ОВК покладене важливе та складне завдання проведення публічних закупівель.

Більш детально про результати та перспективи таких закупівель у ЦВК розповів заступник Голови Комісії Євгеній Радченко. Крім того, він зупинився на актуальному питанні тимчасової зміни місця голосування виборця без зміни його виборчої адреси. При цьому зацентрував увагу, що Комісія спростила зазначену процедуру, скасувавши своєю постановою вимогу стосовно додавання до заяви про тимчасову зміну місця голосування документів, які підтверджують необхідність такої зміни.

На завершення брифінгу Тетяна Сліпачук, Євгеній Радченко та Наталія Бернацька відповіли на численні запитання представників засобів масової інформації.

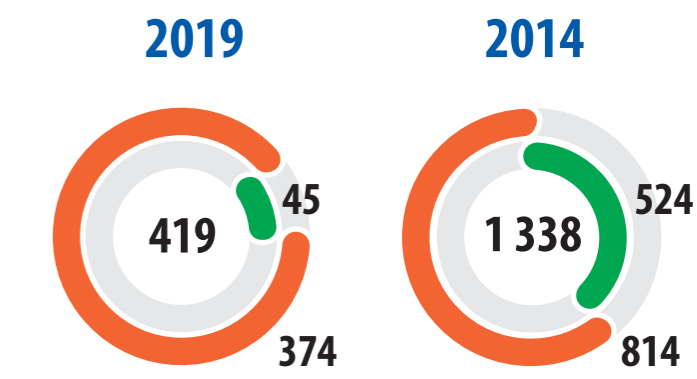
Загальна кількість офіційних спостерігачів від іноземних держав та міжнародних організацій, зареєстрованих ЦВК для участі у спостереженні за виборами народних депутатів України

у тому числі:

Загальна кількість акредитованих представників вітчизняних та зарубіжних засобів масової інформації при ЦВК

у тому числі:

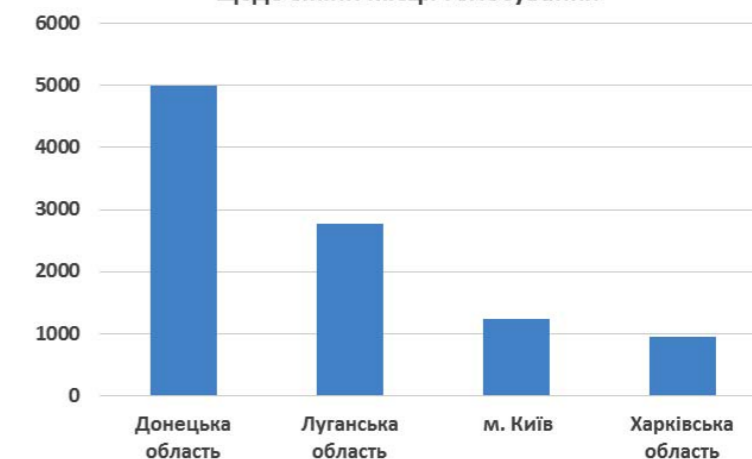

Тимчасова зміна місця голосування без зміни виборчої адреси

Загальна кількість проведених змін
(станом на 25.06.2019)
понад 17 119, з них:

Регіони, виборці яких найчастіше зверталися щодо зміни місця голосування

Усі відомості наведені станом на 25 червня 2019 року. Остаточні статистичні дані виборчого процесу з виборів народних депутатів України 21 липня 2019 року будуть оприлюднені в аналітичному звіті та на офіційному сайті Центральної виборчої комісії.

Жеребкування політичних партій щодо розміщення у виборчому бюлетені

26 червня відбулося засідання ЦВК, під час якого було проведено жеребкування щодо визначення номерів політичних партій для розміщення їх назв у виборчому бюлетені. За результатами жеребкування до виборчого бюлетеня була включена 21 політична партія, кандидати у народні депутати від яких зареєстровані в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі.

Згодом, відповідно до рішення суду, ЦВК включила до виборчого бюлетеня політичну партію "Рух нових сил Міхеїла Саакашвілі" під номером 22.

Жеребкування щодо визначення номерів партій, за якими їх назви будуть розміщені у виборчому бюлетені

Кількість партій, що беруть участь у жеребкуванні		Кількість партій, яким залишилося взяти участь у жеребкуванні	
21		0	
Номер у бюлетені	Назва партії	Номер у бюлетені	Назва партії
1	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "ОПОЗИЦІЙНИЙ БЛОК"	12	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "ГРОМАДЯНСЬКА ПОЗИЦІЯ"
2	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "СИЛА І ЧЕСТЬ"	13	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ"
3	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ "БАТЬКІВЩИНА"	14	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "СЛУГА НАРОДУ"
4	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "ПАТРІОТ"	15	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "СИЛА ПРАВА"
5	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "СИЛА ЛЮДЕЙ"	16	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "РАДИКАЛЬНА ПАРТІЯ ОЛЕГА ЛЯШКА"
6	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "ОПОЗИЦІЙНА ПЛАТФОРМА – ЗА ЖИТТЯ"	17	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "ПАРТІЯ ШАРІЯ"
7	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "ПАРТІЯ ЗЕЛЕНИХ УКРАЇНИ"	18	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "ГОЛОС"
8	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ "ФАКЕЛ"	19	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "НЕЗАЛЕЖНІСТЬ"
9	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "ОБ'ЄДНАННЯ "САМОПОМІЧ"	20	АГРАРНА ПАРТІЯ УКРАЇНИ
10	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "ЄВРОПЕЙСЬКА СОЛІДАРІСТЬ"	21	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ "СВОБОДА"
11	ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "УКРАЇНСЬКА СТРАТЕГІЯ ГРОЙСМАНА"		

Тетяна Сліпачук:

«КС не може зупинити вибори, він оцінює конституційність Указу Президента»

Голова Центральної виборчої комісії дала інтерв'ю BBC News Україна щодо перебігу виборчої кампанії позачергових парламентських виборів 2019 року в умовах, коли Конституційний Суд України ще розглядав законність рішення новообраного Президента Володимира Зеленського про розпуск Верховної Ради.

– Тетяно Володимирівно, чи готова ЦВК до виборів? Чи вдалося здійснити всі необхідні процедури закупівель?

– Ми маємо бути готові завжди, адже наша структура й була створена для такої роботи. Вся Комісія та її Секретаріат достатньо кваліфіковані, щоб зробити всі необхідні кроки.

З боку ЦВК все, що треба було зробити, зроблено. Ми запустили процедури закупівель, виконали підготовчу роботу, розпочали необхідні комунікації з підприємствами та відповідними державними органами. Ми також знаємо, хто буде виготовляти, наприклад, виборчі бюлетені, тому що це дуже специфічні документи, які треба вчасно надрукувати. І треба мати для цього відповідні потужності.

– Чи є проблеми з формуванням місцевих комісій, як це було під час президентської кампанії?

– Ми розуміємо, що можемо зіштовхнутися з проблемами. Все відбувається влітку, під час від-

пусток. І чи зможуть окружні комісії знайти необхідну кількість працівників?

Чи зможуть також кандидати подати необхідну кількість своїх представників, щоб окружні комісії були сформовані?

Якщо цього не відбудеться, потрібна буде низка невідкладних заходів, до яких ми вдавалися під час президентських виборів. Пам'ятаєте, тоді навіть оголошували відкрите подання кандидатур до ДВК, зверталися до всіх виборців, закликаючи приєднатися до цього процесу, зайняти активну громадянську позицію і допомогти ЦВК.

На відміну від виборчої системи, наприклад, Великої Британії, у нас немає розгалуженої мережі професійних установ, які адмініструють вибори, а їм за цю роботу платять. Нам у цій ситуації просто потрібно обирати людей і залучати їх до процесу.

З цієї точки зору найважливіше – внести заздалегідь всі зміни до виборчого законодавства. В іншому випадку – питання не до нас. ЦВК – професійна структура, але питання у тому, чи будуть готові члени комісій прийняти нові правила, які ми

підготуємо до проведення виборів у повній відповідності до законодавства.

– Що необхідно зробити, щоб краще організувати роботу виборчих комісій?

– Ми передали пропозиції робочим групам, що працювали над Виборчим кодексом. Але, на жаль, за якийсь час довелося мінімізувати, а згодом і зовсім завершити нашу участь в обговоренні цього документа після того, як рівень дискусії значно знизився.

Це означає, що і депутати, і їхні помічники просто приходили на засідання робочих груп, а ніякі рішення не ухвалювалися. Документ складається

з-понад 4 тисяч сторінок і має величезну кількість поправок!

– Тобто, думаєте, його не затвердять?

– Я думаю, що не таким має бути шлях для ухвалення настільки важливих документів. Сьогодні питання не в тому, вчасний він чи ні. Адже ми говоримо про надзвичайно важливий закон для політичної системи України, для легітимності її парламенту, уряду і Президента. З моєї точки зору, важливо не те, щоб затвердити якомога швидше Виборчий кодекс, а прийняти ефективний і надійний законодавчий акт.

– Уявімо, що Конституційний Суд визнає президентський Указ про розпуск Ради неконституційним. Якою буде ціна такого рішення для ЦВК?

– Для нас це один із викликів нинішньої виборчої кампанії. Конституційний Суд – єдиний орган, який може вирішувати, був цей президентський указ конституційним, чи ні.

Тоді постане питання проаналізувати рішення Суду, подумати, що ми маємо зробити і як поводитися. Тому що КС не може зупинити вибори своїм рішенням, він просто може визначити конституційність Указу Президента України, і нічого більше.

А нам потрібно буде зрозуміти обґрунтування та мотиви такого рішення, щоб здійснити необхідні кроки. Якщо буде оголошено, що указ не відповідає Конституції, то це означає, що ЦВК не має жодних законних підстав витратити державні кошти.

Ми дійсно опинилися в дуже складній ситуації, тому що процес підготовки до виборів розпочато. Він не може бути відкладений чи на якийсь час тимчасово зупинений.

20 червня – кінцевий термін подання кандидатами заяв про реєстрацію. Далі – ще 5 днів для того, щоб власне здійснити реєстрацію і ухвалити необхідні рішення. А потім треба ухвалити рішення про форму виборчого бюлетеня, далі – наступні етапи.

– Як багато грошей держава втратить, якщо дострокові вибори не відбудуться у липні?

– Це дуже складне питання. Важко відповісти. У нас є процедури закупівель, які можуть зупинитися без грошей. Також є процедури, за якими

ми вже отримали деякі матеріали чи послуги. Це радше питання до парламенту, адже ми, відповідно до рішення уряду, використали кошти, які були закладені для чергових виборів народних депутатів, що мали відбутися восени.

– Яку явку ви очікуєте на дострокових виборах? Чи впаде вона через літній сезон?

– Це може бути проблемою. Адже йдеться не тільки про сезон відпусток, коли людина може дуже просто змінити своє місце голосування, а ще й про період, коли деякі українці їдуть заробляти гроші за кордон. А в голосуванні за кордоном є певні труднощі. Наші дипломатичні та консульські установи мають обмежені можливості в організації виборів. Ідеться про наявність службових приміщень, грошей, персоналу.

Середина літа не є часом для легкого проведення виборів. Я вважаю, що будуть проблеми з явкою, пов'язані з планами людей на літо.

– Чи готуєте ви якусь кампанію, наприклад, з Міністерством юстиції, щоб залучити виборців на вибори?

– Я не думаю, що зараз є час для будь-яких кампаній, тому що його обмаль. Ми просто будемо повідомляти виборців напередодні, а також в останню п'ятницю перед виборами, що їм варто прийти і проголосувати. Наскільки я знаю, неурядові організації також планують закликати виборців не хестувати своїм виборчим голосом. На жаль, немає часу робити щось масштабніше.

P.S. Рішення Конституційного Суду України було оголошене через два дні після публікації цього інтерв'ю.

"Поки Указ Президента є чинним, зриву виборів ніхто не допустить", – Євгеній Радченко

Заступник Голови Центральної виборчої комісії розповів про особливості цьогорічної парламентської виборчої кампанії*.

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ (Витяз)

у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України "Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів"

м. Київ

Справа № 1-152/2019(3426/19)

20 червня 2019 року
№ 6-р/2019

Конституційний Суд України вважає, що Президент України діяв на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 151 2, 152, 153 Конституції України, на підставі статей 7, 8, 32, 35, 51, 52, 65, 66, 74, 84, 88, 89, 92, 94 Закону України "Про Конституційний Суд України" Конституційний Суд України вирішив:

1. Визнати таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), Указ Президента України "Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів" від 21 травня 2019 року № 303/2019.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено...

– Євгенію Володимировичу, найголовніше питання: чи відбудуться вибори 21 липня? Адже деякі експерти стверджують, що імовірний їх зрив.

– Можливо, буду трохи різкий. Розумієте, я не вживав би слово «зрив» з кількох причин.

Справа в тому, що Центральна виборча комісія – це

орган, який організовує вибори. І поки Указ Президента є чинним, ніякого зриву виборів ніхто не допустить. Це мій ключовий меседж.

Ми не працюємо за сценаріями або лекалами російської або будь-якої іншої пропаганди. Лекала для нас – Закон України «Про вибори народних депу-

татів» та Закон України «Про державні закупівлі». ЦВК діє в межах повноважень, передбачених ними. Крапка.

Всі процедури, які регулюються законом про вибори народних депутатів, Центральна виборча комісія виконує. У нас щодня проходять засідання, ми реєструємо кандидатів і їх дові-

* З інтерв'ю газеті "Факти" 5 червня 2019 року.

рених осіб, сформовані всі окружні виборчі комісії. Зараз іде процес реєстрації їх як юридичних осіб, щоб вони могли отримати необхідні кошти і розпоряджатися ними.

Про зрив виборів говорять «експерти картонних коробок». Трохи пізніше поясню, хто це. Зрозумійте: ніхто нічого не зриває. Так, є складна проблема, і ми про неї відкрито говоримо.

Суть у тому, що є порядок оприлюднення торгів і проведення закупівель органами, які є розпорядниками бюджетних коштів. Центральна виборча комісія таким органом, безумовно, є. Але для закупівлі певних товарів і послуг нам потрібен час. А його немає, оскільки на організацію і проведення позачергових виборів відводиться 60 днів (чергових – 90 днів), а мінімальний термін проведення міжнародної тендерної закупівлі (від оголошення торгів до підписання договору) – 48 днів.

– **Чому міжнародної?**

– Відповідно до закону, якщо вартість закупівель перевищує 133 тисячі євро, оголошуються міжнародні торги. А це зовсім інші терміни.

Взяти, наприклад, інформаційні плакати суб'єктів виборчого процесу – політичних партій. Згідно з вимогами закону, Центральна виборча комісія зобов'язана ці плакати надрукувати і роздати дільничним виборчим комісіям.

– **Коли вони повинні бути виготовлені?**

Ризикована зона – в терміни, передбачені законом про вибори, виконати процедури, передбачені законом про державні закупівлі

– 11 липня. За десять днів до дня голосування їх слід роздати на місця. А ми зможемо договір на виготовлення підписати тільки 11 липня.

– **Тобто плакатів не буде?**

– Будуть. Але терміни змушені будемо порушити. У тендерній документації ми попросили, щоб виробник зробив ці плакати 16 липня. Тобто у нього всього-навсього чотири дні.

– **Хто виробник?**

– Звідки ми знаємо? Як відбуваються публічні закупівлі? Перший етап: замовник (тобто в нашому випадку, Центральна виборча комісія) оголошує закупівлю. Ми це зробили наступного дня після опублікування указу.

Другий етап: тендерний комітет розміщує оголошення на майданчику Prozorro, потенційні учасники подають свої заявки. Ми взагалі не знаємо, є вони чи ні. Лише після того, як прийом заявок завершиться, врешті-решт побачимо, хто потенційні претенденти, а також їх документи. Претенденти можуть поставити нам якісь запитання, і ми зобов'язані на них відповісти.

Третій етап: коли ми переконаємося, що з документами все гаразд і що є мінімум два учасники і більше, вибираємо, чий послуги дешевші, і укладаємо договір з переможцем.

– **А якщо один учасник?**

– Значить, торги не відбулися і треба оголошувати повторні. Це один фактор ризику.

Другий – якщо комусь із

учасників здалося, що Центральна виборча комісія як замовник порушила процедуру і визначила переможцем організацію, в якій неправильно оформлена тендерна документація тощо, він може подати скаргу. На розгляд, відповіді та інше піде 15 днів. До слова, таке часто відбувається саме з метою свідомо затягнути виборчий процес.

Третій фактор – коли, здавалося б, все нормально (є два або три учасники, немає скарг), але документи оформлені так, що ми їх не можемо прийняти до розгляду (неповний пакет). Значить, торги не відбуваються.

Ось про що йдеться, коли ми говоримо, що ситуація близька до критичної. Поки – станом на сьогодні – все нормально, торги йдуть.

Але щоб не звучали абсолютно брехливі коментарі, заздалегідь попереджаємо, що зрив друкування плакатів політичних партій може статися не з нашої вини. Ми закон обійти не можемо.

– **А як справи з друкуванням бюлетенів? Адже їх вдвічі більше, ніж на президентських виборах, оскільки виборцю дають два бюлетені – зі списком партій та кандидатів-мажоритарників?**

– Проблем бути не повинно. Ми нарешті отримали належне підтвердження, що будемо починати переговори з Поліграфкомбінатом "Україна" по виготовленню цінних паперів. Це специфічна форма закупівель. Але вона не вимагає тривалих термінів, оскільки у нас достатньо аргументів, щоб стверджувати, що міжнародні торги в цьому випадку ми не повинні проводити.

Ми не будемо централізовано виготовляти посвідчення членів дільничних виборчих комісій, бланки посвідчень спостерігачів тощо.

– **Чому?**

– Поки ці бланки виготовимо, вони вже нікому не будуть потрібні. Спостерігачі мають право реєструватися відразу після формування окружних виборчих комісій і почати виконувати свої функції. А у нас є 27 днів, щоб виготовити бланки. Тобто ми їх видамо через місяць.

– **І що робити?**

– Ми придумали такий механізм: створили апаратний комплекс (у нас є така інформаційно-аналітична система «Вибори»), де буде єдина база спостерігачів, членів дільничних виборчих комісій тощо. Окружні виборчі комісії будуть друкувати ці посвідчення самостійно. А ми – легко контролювати правдивість видачі цих документів. Хоча цього разу це будуть не красиві бланки, а просто роздруковані на папері документи.

Тепер поясню, кого ми між собою жартома називаємо «експертами картонних коробок»? Згадайте президентські вибори, коли Центральна виборча комісія не змогла провести торги з виготовлення архівних боксів, причому з об'єктивних причин – через дотримання низки необхідних процедур. Експерти зчинили галас, що ЦВК робить усе, щоб вибори не проводити. Шановні юристи та політологи з розумним виглядом давали такі коментарі, що було соромно їх слухати. Ми спеціально спостерігали, як розгортається ситуація. А потім продемонстрували, що таке

той горезвісний архівний бокс. Це звичайна картонна коробка, в якій здають в архівні установи робочі документи (НЕ бюлетені і не протоколи підрахунку голосів, а постанови дільничної комісії та інше). А шуму наробили ...

Наступний момент. Перед президентськими виборами ми розмістили інформацію, що Центральна виборча комісія має намір закупити більше 60 мільйонів виборчих бюлетенів (хоча самих виборців уполовину менше). Знову почалися звинувачення, що ЦВК фальсифікує вибори, оскільки замовляє подвійну кількість бюлетенів. Ми запитали: «Вибачте, а нікого не хвилює, що, можливо, буде два тури? Скільки між турами часу?» – «Три тижні». «А скільки піде на проведення тендеру?» – «48 днів». «І як ми будемо друкувати бюлетені?» Відповіді не було.

Тому ми знаходимо юридично чисті шляхи, щоб, скажімо так, згладити невідповідності між законами про вибори і про державні закупівлі. І щодня працюємо над тим, щоб мінімізувати ці ризики.

– **Деякі політологи нарікають, що в парламенті мало професіоналів законотворчості. Напевно, в наступному складі стан справ не покращиться. Як нам удосконалити законодавство, щоб в Раду потрапляли справжні державники?**

– А що, в європейських країнах немає непрофесійних парламентаріїв? Перестаньте змішувати грішне з праведним. Експерти, звісно, мають право на свою думку. Але велике питання, чи є вони справжніми експертами.

Вибачте, але народних депутатів обрали виборці. Тож питання до них. У Конституції України написано, що народним депутатом може бути обраний громадянин України, який досяг 21 року, який проживає в Україні протягом останніх п'яти років, який має право голосу, не має судимості за вчинення умисного злочину. Ви хочете професіоналізму? Тоді треба встановити додаткові цензи.

– **Я не проти.**

– А я проти. Тому що в тій же Конституції передбачено, що вибори є вільними і проводяться на основі загального, рівного і прямого виборчого права, шляхом таємного голосування. Люди свого часу вмирили за загальні і вільні вибори, так само, як за свободу або незалежність. Це одна з цінностей демократії. А ви хочете повернутися в станове або класове суспільство? Я не хочу.

Ось коли в Конституції буде вказано, наприклад, освітній ценз, тоді і будемо його вводити. Покажіть зараз хоч одного депутата, який скаже: «Давайте в Конституції напишемо, що для балотування потрібен майновий, освітній або ще якийсь ценз!»

– **Вам подобається, як працює наша Рада?**

– При чому тут – подобається або не подобається? Давайте зикати до думки, що якщо ми хочемо бути (або, принаймні, називатися) демократичною країною, то одним з основних її критеріїв є вільні, конкурентні вибори як інститут, необхідний для формування влади. І якщо виборцям не подобається Рада або Президент, то нарікати їм потрібно на себе.

УКРАЇНА & ВЕЛИКА БРИТАНІЯ

співпраця у виборчій сфері

11 червня у Центральній виборчій комісії відбулася зустріч з Головою Виборчої комісії Великобританії сером Джоном Холмсом.

У заході взяли участь Голова Центральної виборчої комісії Тетяна Сліпачук, заступники Голови Комісії Олег Конопольський, Євгеній Радченко, секретар Комісії Наталія Бернацька та члени Комісії.

Захід був організований за сприяння Міжнародної фундації виборчих систем (IFES) у межах її співпраці з Центральною виборчою комісією.

– Такі зустрічі, як ця – ще один вагомий крок на шляху вдосконалення і розвитку міжнародних відносин ЦВК, налагодження обміну знань і досвіду та поширення успішних практик. Впевнена, що і нам є чим поділитися з гостями. Наприклад, щодо питання реєстрації виборців. Адже той порядок, який впроваджений у нашому Державному реєстрі виборців, можна вважати майже зразковим, – зазначила у вітальному слові Голова ЦВК Тетяна Сліпачук.

Зустріч проходила у форматі запитання-відповіді, оскільки членам Комісії було цікаво дізнатися про специфіку виборчих процесів у Великій Британії.

Серед запитань, на які досить широко відповідав сер Джон Холмс, були питання, пов'язані з голосуванням поштою у Великій Британії,

а також щодо моніторингу і важелів впливу на політичну рекламу у соціальних мережах, налагодження роботи комісії нижчого рівня і їх співпраці з Виборчою комісією Великобританії.

Після завершення зустрічі сер Джон Холмс ознайомився з матеріальною базою Комісії та поспілкувався з керівниками структурних підрозділів.

– Я приїхав до України на запрошення Центральної виборчої комісії та Міжнародної фундації виборчих систем (IFES), щоб дізнатися більше про українське виборче законодавство, а також розповісти про те, як воно працює у Великій Британії, і обмінятися досвідом щодо вирішення схожих проблем.

Я, звісно, не можу назвати себе експертом з українського виборчого законодавства. Але я знаю, що хоча в

минулому тут були значні проблеми і ще існує багато викликів, наразі відбувається значний прогрес у правильному напрямі, вибори стають дедалі більш вільними та чесними. І це обнадіює, – наголосив Голова Виборчої Комісії Великобританії.

Зацікавив сера Джона Холмса і досвід щодо створення Єдиного реєстру виборців, який містить дані про всіх виборців України.

У ході візиту відбулася його зустріч з керівником Служби розпорядника Державного реєстру виборців Олександром Стельмахом. Сторони обговорили особливості реєстрації виборців в обох країнах.

Цей захід став ще одним важливим кроком у контексті продовження та зміцнення міжнародної співпраці Центральної виборчої комісії із зарубіжними колегами.

Зустріч членів Центральної виборчої комісії з Головою Виборчої Комісії Великої Британії сером Джоном Холмсом та представниками Місії БДІПЛ/ОБСЄ

Після завершення зустрічі сер Джон Холмс разом із колегами ознайомився з матеріальною базою Центральної виборчої комісії та поспілкувався з керівниками структурних підрозділів Секретаріату Комісії.

Робота Місії БДІПЛ ОБСЄ стартувала із зустрічі в ЦВК

11 червня у Центральній виборчій комісії відбулася зустріч Голови Центральної виборчої комісії Тетяни Сліпачук, секретаря Комісії Наталії Бернацької та заступника керівника Секретаріату ЦВК Сергія Дубовика з Головою Місії Бюро демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ) ОБСЄ паном Послом Альбертом Йонсоном та представниками Місії.

– Ми вдячні за можливість поінформувати про нашу роботу. Відтак під час позачергових виборів народних депутатів України плануємо залучити 96 довгострокових і близько 750 короткострокових спостерігачів. Кілька днів тому до Києва прибула керівна ланка Місії, і ми дуже раді, що першу офіційну зустріч проводимо саме у Центральній виборчій комісії, – зазначив у вітальному слові пан Посол Альберт Йонсон.

– Насправді, вже той факт, що ЦВК доводиться проводити

Представників Місії БДІПЛ цікавила поточна ситуація у ЦВК та виклики, які стоять перед Комісією у ході виборчого процесу позачергових виборів народних депутатів України

виборчий процес у такий короткий термін, є для нас певним викликом. І у зв'язку з цим найважливіше – вирішити проблему публічних закупівель. Комісія неодноразово наголошувала на необхідності врегулювати це питання на законодавчому рівні. Наразі ухвалене лише тимчасове рішення. Також зауважу, що Комісії довелося перекласти на ОВК питання проведення публічних закупівель, – розповіла Голова ЦВК Тетяна Сліпачук.

Окрім того, вона зазначила, що ЦВК організувала навчальний семінар-нараду з головами та секретарями окружних виборчих комісій з виборів народних депутатів України. І якщо під час

президентських виборів більшість питань, які обговорювалися на подібній нараді, стосувалися здебільшого адміністративних питань, то наразі вектор змінився і спрямований на проведення публічних закупівель.

Тетяна Сліпачук запевнила, що всі процеси з організації підготовки та проведення позачергових виборів народних депутатів України 21 липня 2019 року, які здійснюються в межах компетенції ЦВК, відбуваються за затвердженим графіком і виключно у відповідності до чинного законодавства.

Глава Місії БДІПЛ пан Посол Альберт Йонсон побажав Комісії успіху під час нинішнього виборчого процесу і висловив сподівання, що спільна робота Місії і ЦВК буде побудована так само якісно, як і під час чергових виборів Президента України.

EUROPEAN CONFERENCES
OF ELECTORAL
MANAGEMENT BODIES

Вирішення виборчих спорів

Венеціанська комісія Ради Європи спільно з відділом державного управління Міністерства внутрішніх справ Словачької Республіки та Державною комісією з питань виборів і контролю за фінансуванням політичних партій Словачької Республіки організували шістнадцяту Європейську конференцію на тему «Вирішення виборчих спорів», яка пройшла 27–28 червня 2019 року в Братиславі (Словаччина).

Учасниками конференції стали 100 делегатів із 37 країн, які представляли національні виборчі органи, а також представники інших органів, що беруть участь у виборчих процесах, зокрема судді, які займаються виборчими спорами. Центральну виборчу комісію України на конференції представляли член Комісії Алла Басалаєва та завідувач відділу представництва в судах Управління правового забезпечення Секретаріату Комісії Світлана Чернюк.

Учасники обговорили три основні питання: виборчі спори, типові проблеми; міжнародна та внутрішня судова практика у виборчих спорах; як зробити вирішення виборчих спорів більш доступним і ефективним: рекомендації щодо поліпшення.

На відкритті конференції виступив голова Венеціанської комісії Ради Європи Джанні Букіккіо.

У конференції взяла участь низка міжнародних організацій, серед яких Організація з безпеки і співробітництва в Європі / Бюро з демократичних інститутів і прав людини (ОБСЄ / БДІПЛ), Організація американських держав (ОАД), Міжнародний фонд виборчих систем (МФВС), Міжнародний інститут з надання допомоги в демократизації і проведенні виборів (ІДЕА), Міжпарламентська асамблея Співдружності Незалежних Держав (СНД).

виборів, а саме процедури, що проводяться перед відкриттям виборчих дільниць, процедури голосування, закриття та підрахунку голосів теж призводять до виникнення спорів. Підсумки виборів і процес підрахунку голосів часто оскаржуються. На всіх цих етапах виборчі спори безпосередньо зачіпають органи, відповідальні за проведення виборів і впливають на їх роботу.

Процес вирішення виборчих спорів прямо або побічно керується міжнародними стандартами і міжнародною судовою практикою, які інтерпретуються і застосовуються на національному рівні через внутрішнє виборче законодавство і судову практику. Міжнародними документами з питань виборів і, зокрема в сфері врегулювання виборчих спорів, є Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, а для держав-членів Ради Європи – Перший додатковий протокол до Європейської конвенції про права людини. В Європі ці документи доповнюються судовою практикою, виробленою Європейським судом з

прав людини, який представляє власне незалежне тлумачення Європейської конвенції та протоколів до неї. Розроблені міжнародні стандарти, зокрема Звід рекомендованих норм при проведенні виборів Венеціанської комісії, Копенгагенський документ ОБСЄ 1990 року і Московський документ 1991 року також ще слугують доповненням до згаданих вище міжнародних договорів і судової практики. Досвід Латинської Америки в галузі вирішення спорів також є цікавим джерелом передової практики.

Незважаючи на те, що вирішення виборчих спорів може здаватися суто технічним питанням, надзвичайно важливе значення в цьому відіграють політична воля і належне застосування законодавства. Ефективне вирішення виборчих спорів також вимагає дотримання основних прав і міжнародних стандартів, таких як незалежна судова система, ефективних засобів правового захисту і права на справедливий судовий розгляд з дотриманням належних

процедур. Відповідність міжнародним стандартам має бути забезпечено, зокрема, при визначенні сфер компетенції органів, що займаються такими спорами, підстав для скарг, рішень, які можуть бути оскаржені, осіб або категорій осіб, які мають право подавати скарги, термінів подачі скарг і прийняття рішень за скаргами та прозорості процесу прийняття рішень. Говорячи більш конкретно, якщо граничні терміни будуть занадто короткими або занадто довгими, або якщо правила подачі скарг будуть дуже суворими, це може обмежувати права заявників на ефективні засоби правового захисту.

Органам, уповноваженим вирішувати виборчі спори, рекомендується передбачити чіткі і послідовні процедури розгляду скарг і апеляцій, щоб уникнути їх надмірної складності. Слід уникати конфліктів юрисдикцій між виборчими комісіями і судами, а також подвійних способів подачі однієї і тієї ж скарги. Виборче законодавство повинно передбачати, що судові орга-

ВИСНОВКИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Виборчі процеси в Європі та за її межами включають в себе цілу низку послідовних етапів, що вимагають участі численних суб'єктів, передусім виборців, кандидатів і органів, відповідальних за проведення виборів. Це неминує веде до виникнення спорів – процесу, який є

невід'ємною частиною активного внутрішньополітичного життя і, своєю чергою, є природною складовою здорової плюралістичної системи.

Ефективне вирішення виборчих спорів необхідне для успішного виборчого процесу і має забезпечуватися до, під час

і після виборів. У зв'язку з цим було зазначено, що спори можуть виникати в будь-який момент виборчого циклу, передусім у передвиборний період, у тому числі в процесі реєстрації виборців і кандидатів, а також у ході виборчої кампанії та її висвітлення у ЗМІ. Процедури в день

Неофіційний переклад українською мовою

Вирішення виборчих спорів

ШІСТНАДЦЯТА ЄВРОПЕЙСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ ВИБОРЧИХ ОРГАНІВ

ни – конституційні або звичайні суди – є останньою інстанцією для прийняття рішень у виборчих спорах, враховуючи при цьому можливість спорів про підсудність.

Всі рішення в сфері виборів мають бути відкриті для оскарження, тоді як внутрішнє законодавство повинно передбачати можливість оскарження будь-яких помилок. Держави зобов'язані запобігати порушенню виборчого законодавства. З цією метою рекомендується не

обмежувати підстави для оскарження тільки порушеннями виборчих прав, основних свобод і інтересів у зв'язку з рішеннями і діями держави, а й включати бездіяльність та неналежне виконання, а також порушення виборчого законодавства недержавними суб'єктами. Те саме відноситься і до рішень, що приймаються виборчими комісіями всіх рівнів.

Більшість країн надають право подавати скарги як виборцям, так і кандидатам у зв'язку з

порушеннями права голосувати і права висувати свою кандидатуру, проте деякі країни надають таку можливість і іншим категоріям осіб. Для зміцнення процедур врегулювання виборчих спорів і підвищення довіри до виборчих процесів загалом слід чітко прописати в законодавстві всі категорії осіб, які мають право на подачу скарг, за умови, щоб були забезпечені гарантії проти зловживання системою подачі скарг у вигляді подачі необґрунтованих скарг з метою

блокування виконання відповідними органами своїх обов'язків. Можна ввести розмежування залежно від предмета оспорюваного рішення (наприклад, реєстрація виборців і кандидатів, проведення кампанії, результати виборів).

У тому, що стосується термінів, хід виборчого процесу вимагає прийняття оперативних рішень і дій у чітко встановлені терміни. Тому національне виборче законодавство має передбачати короткі терміни для подачі скарг і прийняття оперативних рішень компетентними органами – через терміновість питань вирішення виборчих спорів – за винятком прийняття рішень по складних скаргах, пов'язаних із законністю виборів, не обмежуючи при цьому права і свободи виборців, політичні партії і кандидатів в їх праві обирати і висувати свою кандидатуру на виборах. Однією з проблем системи вирішення виборчих спорів є суперечність між термінами подачі скарг і прийняття рішень по них, з одного боку, і складністю деяких виборчих спорів з питань перегляду результатів виборів, проведення виборчих кампаній та їх фінансування, з іншого боку.

Що стосується повноважень при прийнятті рішень, більшість систем дозволу виборчих спорів надають широкі повноваження

судам або виборчим комісіям. Зокрема, це відноситься до вирішення складного питання про скасування результатів виборів. У низці країн є можливість для вдосконалення законодавства, яке не завжди передбачає можливість скасування всього виборчого процесу, що в деяких ситуаціях може бути необхідно, оскільки існує потреба вдосконалити законодавство для випадків часткової або повної відміни результатів виборів. Коли йдеться про скасування результатів виборів, першочерговою є роль судів, особливо в тому, що стосується тлумачення закону. Вкрай важлива оцінка суддею того, якою мірою порушення закону могли б вплинути на результати і, отже, на розподіл місць у парламенті. При скасуванні результатів виборів головними постраждалими часто стають обрані кандидати, хоча вони безпосередньо могли бути не винні в порушенні закону.

Інші процедурні питання, які потрібно враховувати у виборчому процесі, відносяться до забезпечення ефективності національних систем вирішення виборчих спорів. Це гарантує ефективне здійснення права окремих осіб голосувати і виставляти свою кандидатуру на виборах, причому будь-яке обмеження повинно мати свої межі. Довіра до державного

управління і до всього виборчого процесу, а також необхідність надати правові гарантії щодо доказів і можливість заслухати сторони, які оспорюють рішення в сфері виборів, є найважливішою умовою демократичних виборів. Система вирішення виборчих спорів повинна бути прозорою, доступною і позбавленою формалізму. Передова практика в цій галузі включає в себе широку участь у процесі прийняття рішень, впровадження онлайн-реєстру скарг, контроль над системою вирішення виборчих спорів, підвищення правової культури суб'єктів виборчого процесу, а також інших зацікавлених сторін, включаючи потенційних заявників. Необхідно підкреслити важливість прийняття обґрунтованих рішень по суті, незважаючи на вимогу про оперативний розгляд скарг та апеляцій, пов'язаних із виборчим процесом.

Цього року Венеціанська комісія має ухвалити порівняльну доповідь з питань вирішення виборчих спорів з метою визначення тенденцій щодо урахування різноманіття існуючих правових систем. Учасники конференції підтримали ідею розробки керівних принципів, спрямованих на вдосконалення механізмів вирішення виборчих спорів у законодавствах своїх країн-членів.

Учасники шістнадцятої Європейської конференції органів, відповідальних за проведення виборів.
27–28 червня 2019 року, Братислава, Словачька Республіка.

За інформацією сайту Венеціанської комісії
<https://www.venice.coe.int>

Навчальний семінар-нарада з головами та секретарями окружних виборчих комісій

Вітаючи учасників заходу, Голова Центральної виборчої комісії Тетяна Сліпачук, зокрема, зазначила, що нинішні вибори є позачерговими, а отже й виборча кампанія має короткий термін проведення. Це, своєю чергою, покладає додаткове навантаження на окружні виборчі комісії.

Водночас вона наголосила, що Центральна виборча комісія завжди залишається поруч із своїми колегами з комісій нижчого рівня, розуміючи, що питань виникатиме чимало і всі вони потребуватимуть оперативного вирішення.

— Хоча, з іншого боку, тішить те, що майже 87 відсотків членів ОВК мають досвід роботи під час нещодавньої кампанії з чергових виборів Президента України. Це, безумовно, дає нам змогу набагато простіше порозумітися в багатьох складних питаннях. Зокрема, йдеться і про надзвичайно важливе та актуальне питання щодо організації публічних закупівель, які цього року вперше здійснюються на рівні як ЦВК, так і ОВК, — зацентрувала увагу учасників семінару-наради Тетяна Сліпачук. Вона побажала їм витримки, наснаги, спокою, а також розуміння, що їхнім головним захистом від імовірних зовнішніх викликів та інших негараздів має

12 червня у Центральній виборчій комісії відбувся навчальний семінар-нарада з головами та секретарями окружних виборчих комісій з виборів народних депутатів України з питань організації підготовки та проведення позачергових виборів народних депутатів України 21 липня 2019 року.

стати безумовне дотримання норм чинного виборчого законодавства. Як зазначила Тетяна Сліпачук, постійне спілкування між Центральною виборчою комісією та окружними виборчими комісіями має стати міцною запорукою того, що всі покладені на них завдання будуть виконані відповідно до закону та у визначені ним строки. Аби виборці не тільки мали можливість здійснити свій вибір відкрито, прозоро та чесно, а й отримали нагоду з вдячністю та повагою згадувати у майбутньому організаторів цих виборів.

Протягом дня учасники семінару-наради мали змогу ознайомитися з основними напрямками

своєї діяльності. Зокрема, секретар Комісії Наталія Бернацька розповіла про систему, статус та організацію роботи окружних виборчих комісій, вчергове зауваживши, що членам ОВК випало виконувати покладені на них законом обов'язки у стислі терміни, що вимагатиме від них ще більшої концентрації зусиль, оперативності та ефективності.

Питання щодо організації фінансового і матеріально-технічного забезпечення діяльності ОВК та ДВК детально висвітлив заступник Голови Комісії Євгеній Радченко. Цей важливий навчальний блок продовжили заступник директора департаменту регулювання публічних закупівель — начальник відділу професіоналізації сфери публічних закупівель Міністерства економічного розвитку і торгівлі України Тетяна Мішта та консультант сектору підтримки користувачів Державного підприємства «Прозоро» Ольга Лаврова, до яких було багато запитань щодо закупівель окружними виборчими комісіями за бюджетні кошти товарів, робіт і послуг, необхідних для підготовки та проведення позачергових виборів народних депутатів України.

З правовим статусом офіційних спостерігачів, порядком їх реєстрації та гарантіями діяльності

учасників заходу ознайомив член Комісії Віталій Плукар. Своєю чергою, член Комісії Світлана Кустова акцентувала увагу на питаннях підвищення правової культури учасників виборчого процесу та навчання членів виборчих комісій щодо організації підготовки та проведення виборів. Член Комісії Ольга Желтова розповіла про порядок утворення спеціальних виборчих дільниць, що існують на тимчасовій основі, а також про порядок проведення

жеребкування щодо включення кандидатур до складу дільничних виборчих комісій. А член Комісії Катерина Махніцька поінформувала про порядок розгляду скарг окружними виборчими комісіями.

Окрім того, керівник Служби розпорядника Державного реєстру виборців Олександр Стельмах ознайомив учасників семінару-наради з алгоритмом складання списків виборців, їх уточнення та внесення до них змін. Питання інформаційно-

аналітичного забезпечення виборчого процесу та порядок використання ІАС «Вибори народних депутатів України» ЄІАС «Вибори» розкрив у своєму виступі начальник управління інформатизації Секретаріату Комісії Валерій Стріганов.

Також не менш важливим напрямом у діяльності окружних виборчих комісій є й здійснення ними контролю за надходженням, обліком і використанням коштів виборчих фондів кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах. Це питання учасникам заходу детально висвітлила завідувач відділу контролю за використанням коштів Секретаріату Комісії Наталія Вадімова.

На завершення заходу голови та секретарі ОВК мали можливість отримати вичерпні відповіді на свої численні запитання та поспілкуватися з членами ЦВК — кураторами відповідних регіонів, а також керівниками структурних підрозділів Секретаріату Комісії та Служби розпорядника Державного реєстру виборців.

ЦВК провела тренінг для тренерів членів окружних та дільничних виборчих комісій

Центральна виборча комісія за підтримки Міжнародної фундації виборчих систем (IFES) в Україні провела триденний тренінг для тренерів членів виборчих комісій з виборів народних депутатів України з питань організації підготовки та проведення позачергових виборів народних депутатів України 21 липня 2019 року. В навчанні взяли участь 120 тренерів.

З вітальним словом перед учасниками заходу виступили члени Комісії Світлана Кустова та Леонтій Шипілов, а також старший директор проекту IFES в Україні Пітер Ербен. Вони, зокрема, наголосили на надзвичайній важливості підготовки членів виборчих комісій з метою виконання ними повноважень у відповідності до чинного законодавства, а з тим – проведення виборів на належному організаційному рівні.

Своєю чергою, спеціаліст з питань виборів та врядування Координатора проектів ОБСЄ в Україні Євген Побережний ознайомив тренерів з методичними матеріалами щодо проведення позачергових виборів народних депутатів України, які будуть розміщені на навчально-інформаційному ресурсі ВИБОРКОМ.

Актуальною була й презентація завідувача відділу договірної роботи управління правового забезпечення

Секретаріату Комісії Галини Залізняк щодо публічних закупівель під час виборчого процесу.

Протягом тренінгу його учасники ознайомилися з навчальними програмами для членів ОВК та ДВК, опанували інший навчальний матеріал та вдосконалювали свої практичні навички.

З 20 червня за сприяння Центральної виборчої комісії та підтримки Міжнародної фундації виборчих систем в Україні сертифіковані тренери розпочали навчання членів виборчих комісій в усіх регіонах України. Загалом підготовлено 106 тренінгів для членів ОВК та 333 навчальні семінари для членів ДВК.

Захід було організовано в межах проекту міжнародної технічної допомоги «Відповідальна та підзвітна політика в Україні», що реалізується IFES за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

Навчання організаторів виборів

Центральна виборча комісія за підтримки Міжнародної фундації виборчих систем (IFES) в Україні з 20 до 27 червня організувала та провела серію навчань членів окружних виборчих комісій з питань організації підготовки та проведення позачергових виборів народних депутатів України 21 липня 2019 року.

Всього відбулося 106 тренінгів у всіх регіонах України, в яких взяли участь близько 2000 членів ОВК. Навчання проводили сім команд фахівців, до яких увійшли 120 тренерів, які пройшли відповідне триденне навчання та отримали сертифікати в Центрі управління навчанням учасників виборчих процесів при ЦВК.

Під час тренінгів їх учасники опанували питання щодо системи, статусу, повноважень та організації роботи окружних виборчих комісій. Також розглядалися основні аспекти утворення дільничних виборчих комісій та організації навчання членів ДВК.

Особлива увага учасників тренінгів була акцентована на порядку закупівлі ОВК за бюджетні кошти товарів, робіт і послуг, необхідних для підготовки та проведення позачергових виборів народних депутатів України. Адже з нинішнього року виборчим комісіям уперше довелось займатися організацією публічних закупівель.

Важливим блоком навчання були й питання, пов'язані з організацією роботи ОВК в день голосування, прийманням та перевіркою виборчої документації від ДВК, а також встановленням підсумків голосування в загально-

державному багатомандатному виборчому окрузі в межах одномандатного виборчого округу та в ОВО.

Окрім того, вивчалися порядок реєстрації офіційних спостерігачів, їхні права і обов'язки та практичні аспекти розгляду скарг.

Навчання відбувалося з використанням сучасних інтерактивних методик. При цьому учасники тренінгів залучалися до розгляду конкретних ситуацій і активної роботи в групах, що сприяло обміну досвідом між членами комісій та налагодженню комунікації.

Тренінги активно відвідували офіційні спостерігачі, зокрема з місії БДІПЛ ОБСЄ, CANADEM та ENEMO.

Навчання було організоване за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

Навчальний семінар-нарада з головними бухгалтерами окружних виборчих комісій

19 червня у Центральній виборчій комісії відбувся навчальний семінар-нарада з головними бухгалтерами окружних виборчих комісій з питань фінансового та матеріально-технічного забезпечення підготовки і проведення позачергових виборів народних депутатів України 21 липня 2019 року.

Вітаючи учасників заходу, Голова Комісії Тетяна Сліпачук, зокрема, зазначила, що з боку як ЦВК, так і Секретаріату Комісії є велике бажання поділитися з головними бухгалтерами ОВК досвідом та надати їм додаткову інформацію, щоб уся діяльність комісій, пов'язана з використанням бюджетних коштів, здійснювалася з безумовним дотриманням вимог чинного законодавства.

За її словами, всі завдання, поставлені перед головними бухгалтерами, необхідно виконувати спокійно та коректно. Але при цьому слід враховувати, що додатковим навантаженням на них лягає необхідність проведення публічних закупівель,

які цього року здійснюються вперше в межах виборчих кампаній.

– Комісія доклала максимум зусиль, аби врегулювати на законодавчому рівні проблемні питання, пов'язані з проведенням закупівель під час позачергових виборів народних депутатів України. На жаль, через певні причини зробити це не вдалося. Проте завдяки підтримці та допомозі Уряду врешті-решт досягли компромісного часткового вирішення проблеми.

Відтак головним бухгалтерам окружних виборчих комісій необхідно зосередити свою увагу на всіх актуальних і надто важливих питаннях, – наголосила Тетяна Сліпачук.

Окрім того, Голова Комісії поін-

формувала учасників заходу, що у зв'язку з розглядом справи щодо конституційності Указу Президента про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначенням позачергових виборів ЦВК ухвалила постанову щодо здійснення ОВК видатків, пов'язаних з підготовкою та проведенням позачергових виборів народних депутатів України.

Відповідно до цього рішення Комісії, з метою забезпечення законного, цільового та раціонального використання коштів Держбюджету, виділених на підготовку і проведення виборів народних депутатів України, в період до ухвалення Конституційним Судом рішення за результата-

Комісія доклала максимум зусиль, аби врегулювати на законодавчому рівні проблемні питання, пов'язані з проведенням закупівель під час позачергових виборів народних депутатів України

ми розгляду справи про чинність Указу Президента України окружні виборчі комісії зобов'язані здійснювати видатки лише в межах забезпечення діяльності самих ОВК.

З цього приводу заступник Голови Комісії Євгеній Радченко зауважив, що окружні виборчі комісії мають проводити певну підготовку як до фінансування ДВК, так і проведення відповідних процедур із закупівлі товарів та послуг.

– При цьому підготовча робота має бути організована якомога швидше та ретельніше. Аби у разі позитивного рішення Конституційного Суду комісії відразу могли

запустити процес забезпечення діяльності ДВК. А з тим – підготувати та провести ці вибори гідно, якісно, точно та відповідно до чинного законодавства, – звернувся до головних бухгалтерів ОВК Євгеній Радченко.

Своєю чергою, керівники структурних підрозділів Секретаріату Комісії поінформували головних бухгалтерів ОВК про фінансове та матеріально-технічне забезпечення підготовки і проведення виборів народних депутатів України, організацію бухгалтерського обліку виборчих комісій, а також контроль за правильним використанням коштів Державного бюджету.

Були обговорені й складові статей єдиного кошторису видатків ОВК та питання використання комісіями виборчих скриньок та інших матеріальних цінностей протягом виборчого процесу.

Директор Департаменту консолідованої звітності Державної казначейської служби України Галина Шамрай та заступник директора Департаменту методології з обслуговування бюджетів, бухгалтерського обліку, звітності та розвитку Казначейства Наталія Боцман детально ознайомили учасників заходу з порядком обслуговування окружних виборчих комісій в органах Державної казначейської служби та основними вимогами до фінансової і бюджетної звітності.

Про організацію та проведення ревізій використання коштів Державного бюджету України, що виділяються на підготовку та проведення позачергових виборів народних депутатів України, міжрегіональними територіальними органами Державної аудиторської служби України розповів головний державний аудитор Департаменту контролю органів влади, оборони, правоохоронних органів та місцевих бюджетів Державної аудиторської служби України Іван Ємельянов.

Особлива увага під час заходу зверталася на порядок закупівлі окружними виборчими комісіями за бюджетні кошти товарів, робіт і послуг, необхідних для підготовки та проведення позачергових виборів народних депутатів України. Адже, як зазначалося вище, цього року публічні закупівлі на рівні як ЦВК, так і ОВК здійснюються вперше. Це питання висвітлила на семінарі заступник директора департаменту регулювання публічних закупівель МЕРТУ Тетяна Мішта.

Навчання системних адміністраторів

10–11 червня у Центральній виборчій комісії відбувся дводенний інструктаж системних адміністраторів Інформаційно-аналітичної системи «Вибори народних депутатів України» Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори» окружних виборчих комісій. Захід був організований ЦВК спільно з розробником Системи – ТОВ «Науково-виробниче підприємство «Медирент».

Як зазначив начальник управління інформатизації Секретаріату Комісії Валерій Стріганов, мета інструктажу полягала в доведенні до системних адміністраторів ОВК основних і найбільш важливих відомостей щодо розгортання, експлуатації Системи та моніторингу її стану. Також учасників заходу ознайомили з механізмом вирішення проблем, що можуть виникати в процесі роботи із Системою. Окрім

того, були розглянуті технічні й організаційні питання захисту інформації.

Протягом дводенних занять фахівці ТОВ «НВП «Медирент» розповідали системним адміністраторам ОВК про алгоритм розгортання програмно-технічного комплексу Системи та організації доступу до ресурсів її центрального вузла. Також обговорювалися питання впровадження та експлуатації

компонентів комплексної системи захисту інформації рівня окружних виборчих комісій. Особлива увага приділялася аспектам використання прикладного програмного забезпечення Системи.

На завершення інструктажу його учасники ознайомилися з основними правилами взаємодії зі службою технічної підтримки.

Громадські спостерігачі на виборах

Центральна виборча комісія надала дозвіл 163 громадським організаціям мати офіційних спостерігачів під час позачергових виборів народних депутатів України 21 липня 2019 року. Проте лише 14 із них зареєстрували своїх офіційних спостерігачів.

№ з/п	Назва громадської організації	На яку територію поширюється діяльність	Кількість зареєстрованих офіційних спостерігачів
1	Всеукраїнська громадська організація «Громадянська мережа «ОПОРА»	Україна	2775
2	Всеукраїнська громадська організація «Комітет виборців України»	Україна	553
3	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ»	Донецька область	146
4	Всеукраїнська громадська організація «ПЕРЕДОВІ ПРАВОВІ ІНІЦІАТИВИ»	Україна	43
5	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ПАРТІЯ МИКОЛАЇВЦІВ»	Україна	30
6	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКА ПРАВОЗАХИСНА ГРУПА «ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА»	Україна	21
7	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЦЕНТР КОНТРОЛЮ ПЕРЕДВИБОРЧИХ ПРОГРАМ»	Україна	12
8	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «СТОП КОРУПЦІЇ»	Україна	10
9	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ГРОМАДСЬКА ІНІЦІАТИВА «ЛАД»	Черкаська область	8
10	Громадська організація «Демократична платформа»	Україна	6
11	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПРАВОЗАХИСНА СПІЛКА»	Україна	4
12	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ВИБОРЧА ПЛАТФОРМА «ДОСВІД»	Україна	2
13	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «АСОЦІАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАНТІВ»	Україна	1
14	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ «УСПІШНА ВАРТА»	Україна	1
Загальна кількість офіційних спостерігачів від громадських організацій			3612

Новообраний Голова Європарламенту

Давид-Марія Сассолі

У другому турі голосування Сассолі, який є представником групи "Прогресивний альянс соціалістів і демократів", підтримали 345 євродепутатів за мінімально необхідних 334. У першому турі для перемоги йому не вистачило семи голосів. Для обрання на посаду кандидат мав набрати 50% + 1 голос. Голосування проходило бюлетенями за таємною процедурою. Загальна кількість зареєстрованих бюлетенів становила 667.

Друге місце зайняв чех Ян Заграділ від фракції "Європейські консерватори і реформісти" із 160 голосами. Представниця Німеччини Ска Келлер від фракції "Зелені - Європейський вільний альянс" набрала 119 голосів.

Нагадаємо, у виборах до Європарламенту 2019 року взяли участь громадяни 28 країн Європи, у тому числі Великобританії, яка ще не погодила процес свого виходу з ЄС.

Лівіцентрист Сассолі пробуде на чолі Європарламенту два з половиною роки з п'ятирічної каденції. За досягнутою домовленістю, решту каденції Європарламент буде очолювати представник правіцентристів. Найімовірніше, ним стане представник Європейської народної партії, німець Манфред Вебер – який спершу сам змагався за керівництво Європарламентом уже нині, а перед тим також претендував і на посаду Голови Європейської комісії.

63-річний Давид-Марія Сассолі працює в Європарламенті вже 10 років і у травні був обраний до складу законодавчого органу ЄС утретє. А до походу в політику він був журналістом, широко відомим як ведучий головних вечірніх новин громадського телебачення RAI. 2013 року він також невдало змагався за посаду мера Рима.

На посаді Голови Європарламенту Сассолі замінить іншого італійця Антоніо Таяні. Таким чином, Італія зберегла представництво на найвищих керівних посадах у ЄС після відходу ще двох італійців, голови Європейського центрального банку Маріо Драгі і верховного представника ЄС із закордонних справ і політики безпеки Федеріки Могеріні.

Натомість жодного очікуваного представництва не здобули східноєвропейські країни. Спершу на посаду Голови Європарламенту лідери ЄС просували іншого соціаліста, болгарина Сергея Станишева – але його кандидатуру відкинули, зокрема, самі соціалісти. Крім того, посаду голови Європейської ради залишає поляк Дональд Туск.

Єврокомісію вперше очолила жінка

Урсула фон дер Ляєн народилася 60 років тому в передмісті Брюсселя. У німецьку політику представницю Християнсько-демократичного союзу привела чинна канцлерка Німеччини Ангела Меркель (Angela Merkel). В очолюваних Меркель урядах фон дер Ляєн обіймала різні міністерські посади. З 2005 по 2009 роки була міністеркою у справах родини, пізніше очолила міністерство охорони здоров'я, а в грудні 2013-го стала міністеркою оборони.

За її кандидатуру проголосували 383 євродепутати, проти висловилися 327, утримались 22. На посаду очільниці Єврокомісії фон дер Ляєн вступить 1 листопада і замінить на ній Жана-Клода Юнкера.

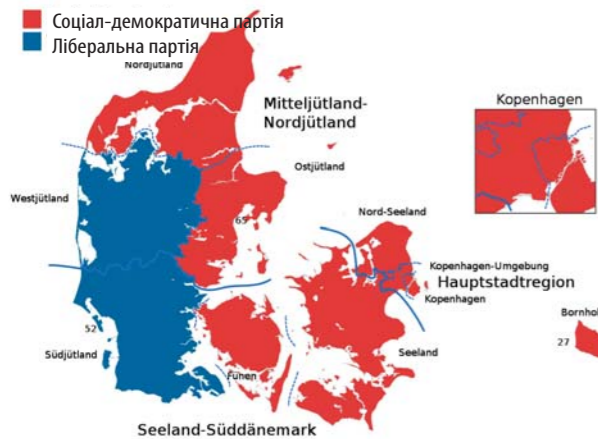
Під час програмної промови в Європарламенті перед дебатами та голосуванням щодо її кандидатури нова очільниця на перше місце поставила боротьбу зі змінами клімату і підтвердила мету Європи до 2050 року скоротити викиди

У Страсбурзі Європарламент таємним голосуванням обрав німкеню Урсулу фон дер Ляєн головою Європейської комісії

вуглекислого газу в атмосферу на 50 відсотків порівняно з 1990 роком. Для досягнення цієї мети фон дер Ляєн має представити відповідний інвестиційний план.

Крім того, фон дер Ляєн пообіцяла просувати ідею мінімальної заробітної плати в країнах Європи, а також, серед іншого, висловила готовність підтримати продовження терміну виходу Великобританії з Євросоюзу, якщо це буде необхідно.

Парламентські вибори в Данії

Метте Фредріксен:
«У Данії пройшли дуже хороші вибори, але відбудеться зміна уряду»

За підсумками виборів у Фолькетинг (парламент Данії), які відбулися 5 червня, перемогу здобула Соціал-демократична партія.

За даними остаточного підрахунку голосів, лівий опозиційний блок отримав 96 місць проти 79 для правлячої «Ліберальної партії» та інших.

Відомо, що новим прем'єр-міністром Данії стане Метте Фредріксен, голова лівоцентристської Соціал-демократичної партії Данії.

«У нас пройшли дуже хороші вибори, але відбудеться зміна уряду», – заявила Фредріксен своїм прихильникам.

Вибори в Гватемалі

Загальні вибори в Гватемалі пройшли 16 червня (парламентські і перший тур президентських). На них обирався Президент, 160 депутатів Конгресу Республіки, 20 депутатів Центральноамериканського парламенту, а також 340 мерів. Другий тур президентських виборів пройде 11 серпня 2019 року.

Сандра Торрес,
генеральний секретар
лівоцентристської партії
«Національний союз надії»

Александро Джамматтеї,
лідер правоцентристської партії «Вперед»

Конгрес Гватемали складається з 158 членів. Депутати обираються двома способами: 127 місць розподіляються по 22 багатомандатних виборчих округах, відповідних департаментах, а 31 депутат, що залишилися, – за єдиним загальнонаціональним округом.

Місця розподіляються за закритими партійними списками на основі пропорційного представництва, що розраховується за методом д'Ондта.

Президент Гватемали обирається за системою абсолютної більшості на чотири роки, без права переобрання на другий термін.

Вибори Президента Казахстану

9 червня у Казахстані відбулися президентські вибори. За посаду Глави держави боролися відразу 7 кандидатів, що стало рекордним числом на виборах у Казахстані.

Як відомо, 19 березня Нурсултан Назарбаєв заявив, що йде з поста Президента Казахстану. Після цього він назвав свого наступника – спікера Сенату парламенту Касим-Жомарта Токаєва.

Явка на виборах склала
77,4%
від загальної кількості виборців

Центральна виборча комісія Казахстану офіційно оголосила Касим-Жомарта Токаєва переможцем президентських виборів. Він набрав 6 539 715 голосів, або 70,96% голосів виборців.

На другому місці опозиціонер Аміржан Косанов з 1 495 491 голосом або 16,23%.

Жамбил Ахметбеков набрав 167 649 голосів або 1,82%, Данія Еспаєва – 465 714 або 5,05%, Толеутай Рахімбек – 280 451 або 3,04%, Амангельди Таспіхов – 182 898 або 1,98%, Садібек Тугела – 84 582 або 0,92%.

Нагадаємо, Нурсултану Назарбаєву – 78 років. Президентом Казахстану він став 24 квітня 1990 року. До цього він очолював ЦК Компартії Казахської РСР

МІЖНАРОДНЕ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Спостерігачі з СНД зазначили, що не спостерігали порушення порядку проведення виборів, що вибори пройшли спокійно, організовано і вільно. Спостерігачі з СНД загалом

дали високу оцінку виборам. Протилежну сторону зайняли міжнародні спостерігачі з ОБСЄ. На їхню думку, вибори не продемонстрували свою демократичну справжність і що

Казахстану все ще необхідні значні політичні, соціальні та правові реформи для посилення демократії, прав і свобод людини. Вони запевнили, що завжди готові до співпраці з Казахстаном для проведення таких дій.

Також спостерігачі з СНД заявили, що не спостерігали жодних протестних акцій і затримань, а люди ОБСЄ навпаки спостерігали за протестами і визнали дії влади Казахстану явним порушенням засад свободи і демократії і неповагою до власного народу.

Спостерігачі ОБСЄ вирішили залишитися в Казахстані на 1 тиждень через стурбованість долями протестуючих.

